

บทที่ ๓

บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส)

ในบทนี้จะกล่าวถึงบทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส) ในด้านชีวประวัติ การศึกษา การงาน และบทบาทการเผยแผ่ธรรมะ โดยจะยึดหลักการตามภารกิจที่มหาเถรสมาคมมอบหมายให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นต้องถือปฏิบัติทั้ง ๖ ด้าน ตามแนวทางการบริหารการจัดการวัด คือ บทบาทการปกครอง บทบาทการศาสนศึกษา บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทการเผยแผ่ บทบาทการสาธารณูปการ และบทบาทการสาธารณสงเคราะห์ โดยเฉพาะบทบาทการเผยแผ่ เป็นบทบาทที่ผู้วิจัยมุ่งหมายโดยตรงที่จะศึกษาจากแหล่งข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ ทั้งนี้เพื่อจะเชื่อมโยงให้เห็นชัดเจนในบทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส) โดยมีประเด็นที่จะนำเสนอต่อไปนี้

๓.๑ ชีวประวัติพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส)

๓.๒ บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส)

๓.๑ ชีวประวัติพระธรรมทัศนาธร (ทองสุก สุธสโส)

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจวบจนกระทั่งรัตนโกสินทร์นี้ มีบทบาทต่อวิถีชีวิตจิตใจของคนไทยทุกด้าน เข้าถึงจิตใจของประชาชนอย่างแท้จริง พระพุทธศาสนาให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ชีวิตคนไทยและสังคมไทย เปรียบประดุจประทีปส่องทาง ปัจจุบันประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก สังคมไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๐ ของประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกต่างก็ยอมรับความจริงในข้อนี้ พระพุทธศาสนากับชาติไทยได้เคียงคู่กันมาตั้งแต่เริ่มตั้งประเทศ สถาบันทั้งสาม คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นตรีเอกานุภาพ (Trinity) อย่างแยกไม่ออก^๑ มีอิทธิพลต่อแนวคิด ความเชื่อ และภูมิปัญญาของคนไทย ได้สร้างความเป็นปึกแผ่นภายในชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดที่มาแห่งศิลปกรรม วัฒนธรรม ประเพณี เป็นเสมือนเรือนใจ^๒ พระสงฆ์ใน

^๑พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), *พุทธทัศน์ร่วมสมัย=Contemporary Buddhist Vision*. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๙.

^๒เสถียร ศกุนตาน, *พระพุทธศาสนาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช*, (กรุงเทพมหานคร : บ้านทึบสยาม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒. อ้างในพระมหามงคลศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสสุธมโม)” หน้า ๑๖.

ฐานะเป็นผู้นำวิญญูญาณได้อบรมบ่มนิสัยให้มีการพัฒนาจิต และเป็นหลักชัยเป็นแม่แบบการดำเนินชีวิตที่ดีงามแก่ประชาชน พระสงฆ์นับเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพ นับถือ ศรัทธา จากสังคมและใกล้ชิดกับจิตใจของประชาชน พระสงฆ์นับเป็นแบบฉบับชั้นอุดมคติในด้านวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทย^๓

พระสงฆ์เป็นผู้ให้แนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมา ถือได้ว่าเป็นแกนกลางที่ได้ช่วยนำสื่อแสงแห่งพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรม ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน เหตุผลเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนไทย^๔ การได้ศึกษาประวัติพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทราบบทบาทสำคัญ ที่ท่านได้สร้างคุณประโยชน์แก่ชุมชน สังคม ประเทศชาติ พระพุทธศาสนาเป็นการนำเสนอให้รู้จักธรรมะและพระดี ทั้งนี้เป็นการช่วยยกระดับจิตใจให้พุทธบริษัทมีความข่มขื่น เบิกบานใจ เกิดกำลังใจ และแสงสว่างที่จะปฏิบัติตามท่าน^๕

การศึกษายาทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิ ทรงคุณธรรมสูง เป็นพระเถระนักปกครอง นักเผยแผ่ธรรมะที่มีความรู้ความสามารถครอบคลุมทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่ยอมรับและนับถือ และเป็นที่ทราบกันดีของพุทธบริษัททั่วไปว่าท่านเป็นพระเถระที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ มีรูปแบบแนวทาง และเทคนิคในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระของพุทธธรรมด้วยคำพูดที่ไพเราะจับใจ และวิธีที่เข้าใจง่าย ได้ภูมิปัญญา เหมาะสมกับยุคสมัย ธรรมะที่นำมาเผยแผ่ก็ทันต่อสถานการณ์ เหตุการณ์ในปัจจุบัน และสามารถนำหลักธรรมะที่ท่านนำมาเผยแผ่มาใช้ในการดำเนินชีวิตที่ดีงามตามบวรพุทธศาสนา และสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ดังจะได้นำเสนอไปตามลำดับ ดังนี้

๓.๑.๑ ชีวิตพระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส)^๖

ภูมิลำเนา

พระธรรมทัตสนาธร นามเดิมว่า ทองสุก ฉายา สุธสโส นามสกุล จันทรวงจร เกิดเมื่อวันศุกร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๕ ตรงกับวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๘ บิดาชื่อ บุญ มารดาชื่อ โฉม จันทรวงจร บิดาเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๘ ตำบลสายทอง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

^๓ ศาสตราจารย์ ดร.ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สหายปลือกและการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^๕ พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภณ), “ศึกษายาทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)”, หน้า ๑๖.

^๖ พระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส), นิพนธ์สำส่น ของ พระธรรมทัตสนาธร, (พระนคร : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๐๘), หน้า ค - ข.

ชีวิตเยาว์วัย

อายุ ๙ ขวบ ได้เข้าศึกษาภาษาไทย ณ โรงเรียนวัดโบสถ์สายทองใกล้บ้าน สอบไล่ได้ชั้นประถม ๓ มีความสามารถเป็นครูผู้ช่วยสอนในโรงเรียนนั้น

อายุ ๑๑ ขวบ ได้ย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนวัดสระแก้ว ตำบลบางเสด็จ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง

อายุ ๑๒ ขวบ ย้ายไปศึกษาต่อที่วัดศาลาปูน ตำบลท่าवासกรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สอบได้มัธยมปีที่ ๒

อายุ ๑๔ ปี ได้เข้าศึกษาภาษาบาลีมูลกัจจายน์และคัมภีร์พระธรรมบท

อายุ ๑๖ ปี ได้ย้ายไปอยู่บ้านเสมียนแจ่ม คงสมพรต ตำบลสำเภาล่ม เพื่อเข้าฝึกงานทางเสมียน

ชีวิตบรรพชิต

เมื่ออายุได้ ๑๗ ปี ได้ย้ายไปเป็นเสมียนฝึกหัด ณ ที่ว่าการอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง ฝึกหัดเพียง ๑ เดือน แล้วย้ายไปอยู่วัดเกต ตำบลสายทอง อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดอ่างทอง โดยได้บรรพชาเป็นสามเณรเรียนภาษาบาลีและนักธรรมที่วัดนั้น แล้วสอบนักธรรมชั้นตรีได้ในปีนั้น

เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ย้ายมาอยู่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร ได้เข้าพิธีบรรพชาเป็นสามเณรใหม่ ในศกนี้ได้สอบนักธรรมชั้นโทได้ และศกต่อมาก็สอบนักธรรมชั้นเอกได้

พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับการอุปสมบทที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพิมลธรรม (ซ้อย จานทรโต) เมื่อครั้งเป็นพระศรีสมโพธิ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระธรรมรัตนจักร (สวัสดี กิตติสาร) เมื่อครั้งเป็นพระญาณสมโพธิ เป็นพระอนุสาวนาจารย์

พ.ศ. ๒๔๗๐ สอบบาลีเปรียญธรรม ๓ ประโยคได้ และในศกต่อ ๆ มา สอบเปรียญธรรม ๔-๕-๖-๗ ประโยคได้

พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้รับพระบรมราชโองการจากผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้ย้ายจากวัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร ไปดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี ณ วัดศรีบุรีรัตนาราม จังหวัดสระบุรี และในศกนี้สอบเปรียญธรรม ๘ ประโยคได้

พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้รับตราตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์วิสามัญ

พ.ศ. ๒๔๘๕ ได้เป็นหัวหน้าบอกบุญชาวสระบุรีให้ช่วยผู้ประสบอุทกภัยน้ำท่วม ได้สิ่งของเป็นอันมาก โดยเฉพาะได้ข้าวสารหลายร้อยกระสอบ

พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้แสดงพระธรรมเทศนาสอนประชาชนชาวสระบุรีเป็นเวลา ๓ เดือนเศษ ได้ปัจจัยบูชาธรรมหนึ่งหมื่นบาทเศษ ได้นำไปจัดตั้งเป็นนิธิตำบั้การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรียังยืนมาจนกระทั่งทุกวันนี้

พ.ศ. ๒๔๙๒ คณะสังฆมนตรี มีมติให้ย้ายมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม

หน้าที่และการงาน

พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้เป็นกรรมการตรวจนักธรรมและบาลีสนามหลวง และได้เป็นอาจารย์สอนนักธรรมและบาลี ประจำสำนักเรียนวัดมหาธาตุจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ เมื่อย้ายมาอยู่จังหวัดสระบุรีใน พ.ศ. ๒๔๘๐ นั้นเอง ได้ประกาศตั้งมหาสระบุรีวิทยาลัยขึ้น เพื่อให้เป็นสถานการศึกษาพระปริยัติธรรม ประจำวัดศรีบุรีรัตนาราม จังหวัดสระบุรี และได้ผลิตนักธรรมและบาลีมั่นคงมาจนกระทั่งทุกวันนี้

หลังจากประชุมตรวจนักธรรมและบาลีที่วัดศรีบุรีรัตนาราม จังหวัดสระบุรีทุก ๆ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๔ จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้มีการประชุมเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และกรรมการในเรื่องของระเบียบของคณะสงฆ์ตลอดจนเชิญข้าราชการในจังหวัดสระบุรี ให้มาถวายคำบรรยายแก่พระสงฆ์ในที่ประชุม

ได้เป็นหัวหน้านำก่อสร้าง ถนน ศาลา กุฏิ วิหาร ภายในวัดศรีบุรีรัตนาราม สิ้นทรัพย์เป็นจำนวนมาก

ได้ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ เจดีย์ ถนน และเสนาสนะสงฆ์ ในวัดชนะสงคราม ซึ่งทรุดโทรมเป็นอันมาก ให้มีสภาพคงเดิมและมั่นคงเป็นลำดับสืบมา

ได้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๐ – ๒๕๐๘

ได้ประกาศตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นที่วัดชนะสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

สมณศักดิ์และตำแหน่ง

พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้รับพระบรมราชโองการเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดสระบุรี

พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ พระศรีสุทิสสุมณี ตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด

พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามเดิม ตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๑

พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับเลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตรวจการภาค ๔

พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพในพระราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมทัศนาร อติสธรรมภาณี ศรีสุทสสวิมล ตรีปิฎกโกศล คุณวิภูสิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นสังฆมนตรีช่วยว่าการองค์การสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับแต่งตั้งแต่งตั้งเป็นสมาชิกสังฆสภา

การงานพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๗๒ โดยบัญชาของสังฆมนตรีว่าการองค์การเผยแผ่ ได้เดินทางไปอบรมประชาชนภาคเหนือ ๑๐ จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ อุดรดิตถ์ พิชณุโลก สุโขทัย พิษณุตร และเพชรบูรณ์

พ.ศ. ๒๔๗๗ และ พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยมติคณะสังฆมนตรี ได้เดินทางไปร่วมทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ที่ประเทศพม่า

พ.ศ. ๒๔๙๔ – พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ออกไปตรวจภาค ๔ ทุกปี ให้การแนะนำคณะสงฆ์และประชาชนให้ได้ทราบระเบียบและศีลธรรมโดยทั่วกัน

พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้ทำการประชุมพระอุปัชฌาย์ในเขตภาค ๔ ประมาณ ๕๐๐ รูป ให้มาร่วมอบรมพระอุปัชฌาย์ ที่วัดชนะสงคราม

พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมสังคายนาอรรถกถา ที่ประเทศพม่า

พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ร่วมคณะไปเจริญสัมพันธไมตรีกับชาวพุทธในสหพันธรัฐมาเลเซีย

มรณภาพ

พระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) มรณภาพเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๒ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๘ สิริอายุได้ ๕๙ ปี พรรษา ๔๐

๓.๒ บทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส)

การเผยแผ่ธรรมะ คือ การเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการให้การศึกษาแก่ผู้อื่น การเผยแผ่ธรรมะของคณะสงฆ์จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในฐานะเป็นผู้สืบทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และนับเป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ เป้าหมายที่แท้จริงของการเผยแผ่ธรรมะจึงมุ่งพัฒนาคนให้มีจิตเป็นพุทธ หรือเป็นผู้ประเสริฐอย่างแท้จริง ให้เกิดปัญญา สามารถแก้ปัญหาได้ ให้มีศีลเพื่อนำมาซึ่งการบริโภคอย่างพอเพียง หรือกินอยู่พอดี มีวินัย ให้

เข้าใจชีวิต รู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู สุภาพเรียบร้อย เสียสละ ซื่อสัตย์และสุจริต^๗

พระสงฆ์เป็นบุคลากรที่เสียสละทำงานเพื่อประเทศชาติ ช่วยอบรมสั่งสอนประชาชนให้ ละชั่ว ประพฤติดี ตามพระธรรมคำสอน ตามกฎหมาย ระเบียบ และกติกาของบ้านเมือง ก่อให้เกิด ความสงบสุขขึ้นในสังคม สะดวกต่อการปกครองพัฒนาประเทศ^๘ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะ พระสงฆ์มีอุดมคติที่จะนำประชาชนอยู่ ๒ ด้าน ด้วยกัน คือ

๑) ด้านสติปัญญา ความรู้ พระสงฆ์ที่ดีต้องแนะนำทางออก บอกทางสว่างออกมา ตักเตือนสังคมมนุษย์ถึงภัยอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นดังสัญญาณเตือนภัย ห้ามล้อแก่งสังคม

๒) เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นแรงบันดาลใจ เป็นสัญลักษณ์ประจักษ์พยานแห่งธรรม ความสงบร่มเย็นและสันติภาพ เป็นตัวอย่างแห่งผู้ประพฤติศีลธรรม ความสำรวมระวัง ความมักน้อย สันโดษ ความอดทน ความรักความเมตตา และเป็นผู้แบ่งปันความรักความเมตตา กรุณา ความสงบ ร่มเย็นแก่งสังคมประเทศชาติ^๙

ปัจจุบันแม้ว่า พระพุทธศาสนาจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากเปลี่ยนแปลงทาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างมาก และทำให้มีผู้มองศาสนา และสถาบันสงฆ์ ในแง่ต่าง ๆ ทั้งใน แ่งดีหรือแง่บวกและแง่ร้ายหรือแง่ลบก็ตาม แต่พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ยังมีอิทธิพลต่อจิตใจ ของประชาชนคนไทย และแสดงออกมาในรูปของประเพณี นิสัย วัฒนธรรม หรือความเมตตาปราณี และความโอบอ้อมอารี สิ่งเหล่านี้อาจเรียกว่าเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมไทย ซึ่งเป็นลักษณะอัน เนื่องมาจากพระพุทธศาสนา และผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้สังคมไทยเป็นสังคม พุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือ พระสงฆ์ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สถาบันสงฆ์จึงได้รับการเคารพบูชาสักการะอย่างสูง เป็นสถาบันที่ขาดเสียไม่ได้ในชีวิตประจำวันของ พุทธศาสนิกชน นอกจากเป็นที่พึ่งทางใจ ผู้นำทางศีลธรรมจรรยาโดยชี้ให้ทำ นำให้ดู และเป็นสถาบันที่ เอื้ออำนวยบริการทางศาสนพิธีแล้ว พระสงฆ์ยังทำหน้าที่ให้บริการอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไม่

^๗รศ.ดร.มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก”, หน้า ๓๔-๓๕.

^๘สุนทร สุภูตะโยธิน, **คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ม.ม.ป.), หน้า ๗.

^๙พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), “พุทธธรรมกับการศึกษาเรื่องปัญหาคณะสงฆ์กับการปฏิรูป การศึกษาไทย”, ใน สารนิพนธ์พุทธศาสนปริทัศน์ที่ ๔๖ ปีการศึกษา ๒๕๔๒, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑.

ทั่วถึง ทั้งยังมีส่วนช่วยเสริมกลไกของรัฐให้บรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้นและมีส่วนช่วยสังคมในด้านต่าง ๆ อีกด้วย^{๑๐}

จากสถานภาพของพระสงฆ์ดังกล่าว รองศาสตราจารย์คุณ โทจันทร์^{๑๑} ได้กล่าวว่าได้ส่งผลให้เกิดความหวังที่ประชาชนอยากเห็นพระสงฆ์ แสดงบทบาทที่สำคัญต่อชีวิตประจำวัน ดังนี้คือ

๑) เป็นที่พึ่งบวร คือ เป็นที่พึ่งทางใจ หรือเป็นผู้นำทางจิตใจ หมายถึงเป็นผู้พัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้น ปลอบประโลมจิตใจให้พ้นจากทุกข์ทางกาย ด้วยการมีธรรม มีเหตุผล และเข้าใจสภาพการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

๒) เป็นพระสอนธรรม คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นบทบาทหลักที่สำคัญยิ่งเป็นรากฐานของความเจริญความสุขของสังคมอย่างแท้จริง

๓) เป็นพระนำปฏิบัติ คือ พระสงฆ์เมื่อศึกษาพระธรรมวินัยแล้วจะต้อง ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกต้อง ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตนในพระวินัยอย่างเคร่งครัด เพราะคนที่จะสอนเขาให้ดีขึ้นต้องมีศีลธรรม ต้องมีความดีสมบูรณ์ในตนก่อน บางทีการปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้ผลดีกว่าการสอนด้วยปากเปล่า

๔) เป็นพระพัฒนา คือ การพัฒนาแบบร่วมมือกันเป็นไตรภาคีทั้ง ๓ องค์การ คือ บ้าน วัด โรงเรียน รวมเรียกว่า หมู่บ้านบวร

๕) เป็นพระปรึกษาที่ดี คือ การให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิตแก่ประชาชนทุกระดับ จะเป็น ปัญหาชีวิต ปัญหาครอบครัว ปัญหาความเครียดทางด้านจิตใจ ปัญหาเด็กเยาวชนและคนชราถูกทอดทิ้ง ปัญหาหมู่บ้าน จนถึงปัญหาของประเทศหรือปัญหาระหว่างประเทศ ควรมี “โครงการพระเพื่อประชาชน” หรือตั้งศูนย์ฮอตไลน์ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิต เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้ต้องการคำปรึกษา อันจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคข้อมูลข่าวสารในอนาคตได้

๖) มีส่วนช่วยสังคม คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้านสังคม และด้านการศึกษา

พระเทพสิมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี) ได้กล่าวว่า ประชาชนอยากเห็นพระสงฆ์แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม ดังนี้ คือ^{๑๒}

^{๑๐}รองศาสตราจารย์คุณ โทจันทร์, พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์ , ๒๕๓๗), หน้า ๗๕.

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔ - ๘๖.

^{๑๒}พระมหาไพสิทธิ์ สัตยาวัธ, “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท ศึกษากรณี : พระเทพสิมาภรณ์กับการพัฒนาชนบทในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๖๙ - ๗๐.

ทางด้านปัจเจกบุคคล ประชาชนอยากให้พระสงฆ์ใช้สถานภาพของตนแสดงบทบาทของตน ในลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑) เป็นพระดี ทั้งคดีโลก และคดีธรรม คือมีความรู้ความสามารถ ทนโลกทนเหตุการณ์ และมีความประพฤติดีตามพระธรรมวินัย

๒) เป็นพระเก่ง คือ อยากให้พระสงฆ์คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ตามสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) เป็นพระสอนคนได้ คือ อยากให้พระสงฆ์มีภาวะความเป็นผู้นำคนอื่นให้ทำตามได้

๔) เป็นพระผสมผสาน คือ สามารถเป็นที่พึ่งได้ ทั้งคดีโลกและคดีธรรม มีรูปการทำงานชนิดเรื่องทางโลกไม่ให้เข้าเรื่องธรรมไม่ให้เสีย

ทางด้านสังคม ประชาชนอยากให้พระสงฆ์ ใช้สถานภาพของตนแสดงบทบาทต่อสังคมในลักษณะ ๓ ประการ คือ

๑) ทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สบายตา สบายใจ แก่ผู้ได้พบเห็น

๒) ทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ความสงบเย็น เป็นผู้ที่ไม่มีความเร่าร้อนทั้งทางกายและจิตใจ

๓) ทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน

พระธรรมทัศนารถ (ทองสุก สุธาส์) เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่ตั้งใจว่าเป็นเพชรน้ำเอก ของคณะสงฆ์ไทย ท่านมีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นปูชนียบุคคลหรือแบบอย่างที่ดีงามในการดำเนินชีวิตของคนไทยด้วยคุณลักษณะพิเศษ ๖ ประการ ข้างต้น คือ เป็นที่พึ่งบวร สอนธรรม นำปฏิบัติ พัฒนา ปรีชาดี และมีส่วนช่วยสังคม เป็นผู้นำ ด้านสติปัญญา ความรู้ เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ได้แสดงบทบาทของตนในด้านปัจเจกบุคคลและสังคม มีอุดมคติในการทำหน้าที่พระสงฆ์ที่ดี ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษ การปฏิบัติ การพัฒนา และการเผยแผ่ธรรมะ หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะนี้ เป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ หากจะเทียบกับบทบาทด้านอื่น บทบาทนี้นับเป็นงานที่คณะสงฆ์จัดทำมากที่สุดกว่าอย่างอื่น^{๑๓} ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งองค์การบริหารคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ให้จัดระเบียบบริหารคณะสงฆ์เป็น ๔ องค์การ คือ องค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ^{๑๔}

^{๑๓} พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยุทธ์ ปยุตโต), *ตามทางพุทธกิจ*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๑๓), หน้า ๓๒.

^{๑๔} มาณพ พลไพรินทร์, *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : หจก. ชูติมาการพิมพ์, ม.ม.ป.), หน้า ๓๗๓ - ๓๗๔.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้มีมติให้เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี^{๑๕} ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตีร กำหนดหน้าที่ของมหาเถรสมาคมซึ่งมีอำนาจหน้าที่ควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์ ๖ ประเภท คือ

- ๑) การปกครอง
- ๒) การศาสนศึกษา
- ๓) การศึกษาสงเคราะห์
- ๔) การเผยแผ่
- ๕) การสาธารณูปการ
- ๖) การสาธารณสงเคราะห์

จะสังเกตเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง ๓ ฉบับ คือ พ.ศ. ๒๔๘๔ พ.ศ. ๒๕๐๕ และ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะสงฆ์ได้ให้ความสำคัญกับการเผยแผ่พุทธธรรมเสมอมา เพราะว่าการเผยแผ่ธรรมะเป็นงานเพื่อปวงชน ที่พระสงฆ์ในฐานะพุทธสาวกต้องทำ ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาท ทำให้สภาพของสังคมที่ประชาชนดำรงอยู่ด้วยความเรียบร้อยดีงามเชื่อในกฎแห่งกรรมคำสอนในทางพระศาสนา รักษาขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้นมา กลับกลายเป็นความล้าหลัง ประชาชนส่วนใหญ่ในปัจจุบันเกิดความคลั่งไคล้ในเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ได้ให้ ความสะดวกสบาย ทำให้คนเป็นจำนวนมากเห็นคุณค่าของศาสนาน้อยลง^{๑๖}

ดังที่ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)^{๑๗} ได้มองว่า วิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนส่วนใหญ่เริ่มละเลยศีลธรรม ผู้บริหารบ้านเมืองไม่มองเห็นความสำคัญ

^{๑๕} กรมการศาสนา, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๑.

^{๑๖} พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)”, หน้า ๒๘ - ๒๙.

^{๑๗} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ศาสนาและเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๔.

ของการศึกษาจริยธรรม สังคมจึงยุ่งเหยิงสับสน ปัญหาโจรผู้ร้าย มีการแข่งขันเอาไรต์เอาเปรียบ สภาพที่ไร้น้ำใจและขาดความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งนี้เพราะคนไทยมองไม่เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา คนไทยในปัจจุบันเจริญทางวัตถุมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาก ทำให้เกิดสภาพความขาดแคลนทางศาสนาและจริยธรรม พระสงฆ์ในฐานะที่ได้รับการคุ้มครองดีแล้วจากรัฐ ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐ ๒ ประการ คือ

๑) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Education) เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถูกต้องก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญา ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ปฏิบัติชอบแล้ว ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

๒) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชาในทางธรรม และเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่จะไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมืองอย่างนักบวชบางศาสนา

พระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) ได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน จึงได้ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะ ด้วยการชี้ทางออก บอกทางสว่างให้แก่ประชาชน อันเป็นการแสดงปฏิการะตอบแทนรัฐด้วยการปฏิบัติตามบทบาท ภาระ หน้าที่อันดีงาม ตามพุทธบัญชา คือ พระธรรมวินัย และมหาเถรบัญชา คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคม โดยนำเสนอผ่านทางบทบาท ๖ ด้าน คือ บทบาทการปกครอง บทบาทการศาสนศึกษา บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทการเผยแผ่ บทบาทการสาธารณูปการ บทบาทการสาธารณสงเคราะห์

การนำเสนองานวิจัยในส่วนนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะของพระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

บทบาทการเผยแผ่

พระธรรมทัตสนาธร (ทองสุก สุธสโส) ได้นำวิธีการเผยแผ่ที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้มาใช้เพื่อการเผยแผ่ธรรมะ จะสังเกตเห็นได้จากนโยบายในการพัฒนาวัดของท่านด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การเทศนา ปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม สัมโมทนียกถา การให้โอวาท เอกสาร หนังสือ เพราะท่านได้คำนึงถึงว่าการเผยแผ่ธรรมะนี้มีประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชน สังคม และประเทศชาติเป็นอันมากอนันต์ และเป็นการเจริญรอยตามบาทพระบรมศาสดา อันเป็นวิธีการสร้างศาสนบุคคลให้เป็นคนดีมีคุณธรรม เป็นการสร้างคนดี ให้มาควบคุมคนเก่งที่ไร้คุณความดี ทั้งยังเป็นการให้ทานที่มีอานิสงส์มหาศาลมากกว่าการให้ทุกสิ่งสมดังพุทธพจน์บทที่ว่า^{๑๘} “การให้ธรรม ชนะการให้ทั้งปวง ความสันต์ดีหา ชนะทุกข์ทั้งปวง ”

^{๑๘} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/๑๔๔.

พระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ได้ดำเนินการเผยแพร่พุทธธรรมตามรอยพระดำรัสของพระบรมศาสดา ทำหน้าที่สอนธรรม นำปฏิบัติ ด้วยการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมเป็นประจำทุกวันพระอุโบสถศีล เป็นผู้บรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง และตามสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน ปฏิบัติกิจของสงฆ์ด้วยการทำวัตรสวดมนต์เช้าเย็นเป็นประจำทุกวัน ลงอุโบสถสังฆกรรมไม่เคยขาดหากไม่มีกิจธุระจำเป็น นอกจากนั้นท่านยังเป็นนักเผยแผ่ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ในการคิดใหม่ทำใหม่ ก้าวไกล ก้าวหน้า มุ่งพัฒนาสังคม^{๑๙} ด้วยการจัดโครงการสนับสนุน ส่งเสริม ฝึกฝน บุคลากรที่เป็นพระภิกษุสามเณรภายในวัด ให้รู้จักการเผยแผ่ธรรมะคำสั่งสอนขององค์บรมสมมามาสัมพุทธเจ้า ด้วยการเทศนา การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม การสอนหนังสือในโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน การทำวัตรสวดมนต์เช้า-เย็น การลงอุโบสถสังฆกรรม และการทำกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำ เพื่อการเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพเป็นกำลังของพระพุทธศาสนา ภารกิจด้านนี้ นับว่าเป็นงานที่โดดเด่นของวัดชนะสงคราม ราชวรมหาวิหาร เป็นภาระกิจที่ประจักษ์ชัดแก่สาธารณชน เพราะพระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ให้ความทุ่มเทมาก โดยเห็นว่าเป็นงานที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุดอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

๑) การเผยแผ่ในวัด

การเผยแผ่โดยมีประเพณีเป็นสื่อกลาง กล่าวคือ มีประชาชนจากที่ต่าง ๆ ทั้งใกล้และไกล ที่ศรัทธาในการแสดงธรรมของท่านได้เข้ามาทำบุญในวันอัมมัสสวนะ (วันพระ) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ใช้เวลาในส่วนหนึ่งแสดงธรรมแก่ญาติโยมเพื่อเผยแผ่ธรรมะแก่ญาติโยมที่หลังไหลพากันมาฟังธรรม และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีการเวียนเทียน ณ บริเวณพระอุโบสถของวัดชนะสงคราม ราชวรมหาวิหาร ประมาณ ๒๐๐ คน และมีส่วนหนึ่งจำนวน ประมาณ ๕๐ คน ได้รักษาอุโบสถศีลโดยพักแรมที่วัด มีการเทศน์และบรรยายธรรมแก่ญาติโยมที่เข้าร่วมกิจกรรม^{๒๐}

๒) การเผยแผ่นอกวัด

พระธรรมทัตนาธร (ทองสุก สุธสโส) ต้องการให้พุทธศาสนิกชน มีความเข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม จึงหาวิธีการเพื่อสามารถเผยแผ่ธรรมะในสถานที่ต่าง ๆ ภายนอกวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้ไปสนทนาธรรม เทศนาธรรม บรรยายธรรม และปาฐกถาธรรม ตามหน่วยงานราชการ บริษัท ห้างร้าน เอกชนที่นิมนต์มาในโอกาสต่าง ๆ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ภายในวัดให้เป็นพระนักเผยแผ่อีกด้วย

^{๑๙} รองศาสตราจารย์ บำรุง สุขพรรณ, “บทบาทของพระสงฆ์ยุคปฏิรูป”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๖, (อัดเสนา).

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระราชวิมล (กฤษ กิตติวิโส), เจ้าอาวาสวัดชนะสงคราม, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕.

พระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) จึงเป็นพระเถระที่มีคุณสมบัติครบถ้วนของความ เป็นพระนักเผยแผ่ธรรมะ ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และมีภาวะความเป็นผู้นำทางความคิดทาง สังคม ได้มีส่วนช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะบทบาทในการเตือนสติทางสังคม ท่านจึงเป็นที่พึ่งอัน ประเสริฐของประชาชนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ท่านยังเป็นพระเถระที่มีคุณลักษณะพิเศษ คือ การที่ไม่สันโดษในการทำ ความดี ไม่พอใจกับความสำเร็จครั้ง ๆ กลาง ๆ “กุเลสุ ฌเมสุ อสนตุญจิตา” เมื่อทำอะไรไม่ทำเหยาเหยะ ต้องทำให้สำเร็จ “อปปฎิภาณิตา ปธานสมิ” ไม่ท้อถอยในการบำเพ็ญเพียร ไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ ในการทำ ความดี “ลัมเพราะกาวไปข้างหน้า ดีกว่ายืนเต๊ะทำอยู่กับที่” ในขณะที่ทำงานนั้นพัฒนาตนเองไปด้วย สร้างโอกาสไปด้วย^{๒๑} และไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรท่านยังคงเป็นแม่แบบหรือเป็น แบบอย่างที่ดีงามของพระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไปในสังคม ด้วยการยึดถือบทบาทหน้าที่ตาม ข้อกำหนดของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในการครองตนอย่างบริสุทธิ์ สงบเรียบง่าย มีความรู้ ธรรมะลึกซึ้ง มีเมตตาให้ข้อคิด ข้อชี้แนะในการแก้ปัญหา ชี้ทางเดินที่ดีงามให้กับประชาชน เป็น แบบจำลองอุดมคติของพระพุทธศาสนาที่ออกมาในรูปของวิถีชีวิต คือ ความเป็นอยู่ที่ไม่เห็นแก่ตัว ไม่สะสมวัตถุและเกียรติยศ เป็นชีวิตที่ไม่เศร้าหมอง และเป็นจริงได้ในโลก เพราะท่านถือว่า การดำรง อยู่ของสมณวงศ์ มีความสำคัญต่อสังคมได้ ไม่เฉพาะว่ามีคนเข้ามาบวชเรียนอยู่ไม่ขาดสายเท่านั้น แต่ ย่อมหมายถึงการปฏิบัติพระธรรมวินัยให้เป็นชีวิตในอุดมคติด้วย เพราะคุณค่าของพระภิกษุต่อสังคม อยู่ที่การพิสูจน์วิถีชีวิตอันเป็นอุดมคติดูแลกับชาวพุทธ ไม่ใช่อยู่ที่การดำรงสมณะเพศแต่เพียงอย่างเดียว^{๒๒}

พระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) ได้มีนโยบายการเผยแผ่ทั้งในเชิงรับ คือ การเผยแผ่ ด้วยการเทศน์ การสอนธรรมเป็นหลัก และการเผยแผ่ในเชิงรุก คือ การใช้การสงเคราะห์ในรูปแบบ ต่าง ๆ เป็นตัวนำคนเข้าหาธรรม^{๒๓} และเพื่อให้การเผยแผ่พุทธธรรมสัมฤทธิ์ผล หรือดำเนินไปจนถึง ผลสำเร็จตามนโยบายที่วางไว้ หลักการสอนของท่านจึงเน้นให้สอดคล้องกับแบบพุทธวิธีหรือลีลาการ สอนของพระพุทธเจ้า ๔ ประการ^{๒๔} คือ

^{๒๑}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒.

^{๒๒}รศ.ดร.มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก”, (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๒๓}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, หน้า ๑.

^{๒๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

- ๑) สันตัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปคูให้เห็นกับตา
- ๒) สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย การชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไป

ปฏิบัติ

๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้แก่วักล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกใจให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่า จะทำให้สำเร็จ อดทนต่อความเหนื่อยยาก

๔) สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบาน ไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะเห็นประโยชน์ในการปฏิบัติ

พระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) ได้ทำตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นพระสงฆ์ ในการสื่อธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้สนองงานกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนรวม สังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง โดยท่านสื่อออกมาในรูปแบบของบทบาทภาระงานกิจการของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ เลื่อมใส ศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นแบบจำลองอุดมคติทางพระพุทธศาสนา หรือ เป็นแม่แบบแห่งคุณงามความดีงามทางสังคม มีภาวะความเป็นผู้นำสูงเพราะท่านทรงคุณธรรม คือ สอนให้รู้ (ยถาวัตติ) ทำให้ดู (ตถากาโร) อยู่ให้เห็น (ยถาวัตติ ตถากาโร) มีความรู้ความสามารถเผยแผ่ธรรมะไปสู่ประชาชนได้อย่างดียิ่ง ด้วยวิธีการที่ชาญฉลาด เฉียบขาด เฉียบคม ด้วยชี้แนะชี้แนะ ทำเป็นตัวอย่าง เสริมคุณธรรม สร้างจริยธรรม นำคุณค่า พัฒนามวลชน^{๒๕} มีเมตตาธรรมสม่ำเสมอเท่าเทียมแก่บรรดาพุทธบริษัททุกหมู่เหล่า และท่านยังเป็นแบบอย่างของความเป็นผู้นำในการพัฒนาการเผยแผ่ของพระสงฆ์ยุคใหม่ ด้วยการแนะนำพระภิกษุสามเณรภายในวัดให้ใช้หลัก ปฏิบัติ ปฏิรูป ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ประโยชน์ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประชาชน เป็นหลัก ช่วยในการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มองอดีต เน้นปัจจุบัน ใฝ่ฝันอนาคต พร่ำสอนให้พระสงฆ์สามเณรยุคปัจจุบัน รู้จักการพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีคุณภาพในสังคมด้วยให้รู้จัก การปรับตัว ปรับใจ ใฝ่ความรู้ สู่คุณธรรม นำสังคม ใต้ร่มพระศาสนา^{๒๖}

ในส่วนองงานการธรรมาฐานะเจ้าคณะตรวจการภาค ๔ ที่พระธรรมทัศนาร (ทองสุก สุธสโส) มีอำนาจ หน้าที่ ในการปกครอง สอดส่อง ดูแล คณะสงฆ์ในเขตปกครองนั้น ท่านได้ให้นโยบายในการเผยแผ่ ด้วยมุ่งเน้นพัฒนาวัดทุกวัดในเขตปกครองของท่าน ให้เป็นแหล่งศูนย์กลางของการเรียนรู้ คู่คุณธรรม นำพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นของตน ด้วยการทำให้วัดเป็นสถานที่ สะอาด

^{๒๕} รองศาสตราจารย์ บำรุง สุขพรรณ, “บทบาทของพระสงฆ์ยุคปฏิรูป”, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), (อัดสำเนา).

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

สงบ ร่มรื่น ร่มเย็น เติบโตศาสนา มุ่งเน้นนำประชา เข้าหาสังคม^{๒๗} ในส่วนของพระสงฆ์ ท่านมุ่งให้ทำงานด้วยจิตที่ใฝ่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนอย่างแท้จริง และไม่ทิ้งพุทธธรรมคำสั่งสอน อันเป็นธงชัยในการดำเนินชีวิต เน้นให้พระสงฆ์กับชาวบ้านมีความใกล้ชิดอย่างลึกซึ้ง เพราะการที่พระสงฆ์จะเป็นผู้นำชุมชนเปรียบเสมือนขุนพลที่ไร้ทวนคือไม่มีปัจจัยช่วยสนับสนุนในการทำงาน จึงต้องรวมพลังของ บ้าน วัด โรงเรียน ให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง กล้าแกร่ง กลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียว หรือที่เรียกว่า บ้านบวร มุ่งเน้นการสอน การแสดงธรรมการบรรยายธรรม การจงใจ การเผยแผ่ และผู้นำจิตทางวิญญาณแก่สังคมให้มากที่สุด สมดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ที่ได้ตรัสไว้ เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ความว่า

...ถ้าเราสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษาและชีวิตของคนที่มีมากขึ้น ให้กลับมาเป็นอย่างเดิมเหมือนของเก่าโบราณของเรา คือ ให้รู้สึกว่าการเรียนก็คือ วัด วัดก็คือโรงเรียน ก็จะทำให้บ้านเมืองมีอนุชนที่มีความสามารถในทางวิชาการและมีจิตใจสูง มีจิตใจดี เป็นพลเมืองที่ดีต่อไป จะช่วยให้ส่วนรวมสามารถที่จะดำเนินต่อไปได้โดย สวัสดิ์...

นอกจากนี้ท่านยังประกอบด้วยคุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดี ตามหลักพุทธวิธีการสื่อสาร ด้วยการมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ที่ได้รับการเผยแผ่ ด้วยท่านเล็งเห็นว่าผู้สอนหรือผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้ที่ได้รับการเผยแผ่พุทธธรรมนั้น จำเป็นต้องมีหลักธรรมเป็นเครื่องเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันในฐานะกัลยาณมิตรเพื่อควมมีประสิทธิภาพของการสื่อสาร ที่เรียกว่า องค์ของกัลยาณมิตร ๗ ประการ คือ

๑. ปิโย ท่านเป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองชวนให้ผู้ฟังสนใจที่จะรับฟังการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านเป็นอย่างดี
๒. ครุ ท่านเป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย
๓. ภาวนีโย ท่านเป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องน่าเอาอย่าง ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้
๔. วัตตา ท่านเป็นนักพูด โดยการเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน และตรงตามความเป็นจริง
๕. วจะนักรัชมโ ท่านเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำโต้เถียง คำล่วงเกิน คำด่าทอ คำวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนได้ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์ แม้บางครั้งอาจถูกต่อต้านจาก คนภายนอกที่ไม่เข้าใจในวิธีการเผยแผ่ธรรมะของท่านและทำการขัดขวางต่องานเผยแผ่

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

๖. คัมภีร์จะ กะถัง กัตตา ท่านเป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย เพราะท่านเป็นนักเผยแผ่ที่ดีมีความรู้ในศาสตร์หลาย ๆ อย่าง และฉลาดในการเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาปสาทะและยอมปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ

๗. โน จัญญาเน นิโยชะเย ท่านไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอกพุทธดำรัส แต่ชักจูงแนะนำผู้ฟังหรือผู้ได้รับการเผยแผ่ในทางที่ถูกที่ควร

และท่านยังเป็นนักเผยแผ่ที่สนใจใฝ่ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นนักคิด เป็นนักอ่าน และเป็นนักเขียน มีความรู้แตกฉานทั้งทางโลกและทางธรรม มีความเป็นปราชญ์ ด้วยท่านเป็นผู้มีภูมิรู้ ภูมิฐาน ภูมิธรรม โดยเฉพาะเมตตาธรรม และการบำเพ็ญทาน ประกอบภารกิจธุระปรากฏผลเด่นชัดทั้งทางโลกและทางธรรม และยิ่งไปกว่านั้น การเผยแผ่ธรรมะผ่านบทบาทสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้มีความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร ช่วยเหลือ เจือจุน ต่อประชนทุกผู้ทุกนามทุกเหล่า โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่มีอคติ ด้วยจิตที่เอื้ออารีปรารถนาดีไม่จำกัดกาลและเวลา เป็นครู เป็นปูชนียบุคคล ทั้งทางพุทธจักรและอาณาจักร ได้จัดให้มีโครงการพัฒนาบ้าน พัฒนาวัด พัฒนาโรงเรียนแบบองค์รวม ก่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างยิ่งต่อประชาชนทั่วไป และยิ่งไปกว่านั้นท่านยังช่วยเหลือองค์กรต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม โดยไม่เห็นแก่ตัว หรือไม่เห็นแก่ความลำบากทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ด้วยท่านมุ่งให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งจิตพุทธะ หรือสังคมแห่งผู้มีจิตใจที่ประเสริฐตั้งตามคำสอนขององค์บรมสมันตพุทธเจ้า

ท่านจึงเป็นพระเถระที่เป็นทั้งนักเผยแผ่ นักปกครอง นักปฏิบัติ นักพัฒนา นักศาสนา และนักสังคมสงเคราะห์ ท่านเป็นพระนักเสียสละ มีจิตโอบอ้อมอารี มีเมตtri มีจิตใจที่กว้างขวาง พร้อมที่จะช่วยเหลือส่วนรวมอย่างแท้จริง สมดังคุณธรรมที่ท่านยึดถือเป็นคติเป็นแนวปฏิบัติและสั่งสอนให้คนอื่นใช้เป็นแนวปฏิบัติและแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความเป็นคนขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู อยู่อย่างนักเสียสละ และด้วยบุคลิกภาพที่เปี่ยมด้วยเมตตาธรรมเลิศล้ำด้วยอุดมการณ์ หลักการ วิชาการ และประสบการณ์ ในการเผยแผ่พุทธธรรมที่มุ่งให้พุทธบริษัท เข้าถึงความรู้ ความเป็นจริง ความเป็นธรรม ชี้นำปัญญา ชี้ออกของปัญหา เผยแผ่ด้วยการ ไม่กล่าวโจมตี ไม่จ้องบิฑา เพียรรักษาศีล ไม่ทำเพราะเห็นแก่กิน ไม่ทำเพราะเห็นแก่นอน สบสอนใจตนเอง จึงกล่าวได้ว่าท่านเป็นพระธรรมกถึก พระธรรมทูต ที่มีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ธรรมะที่น่าสนใจ นำศึกษาวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนของพระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม สัมมนา นิเทศ การให้โอวาท การใช้สื่อต่างๆ เป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทศาสนาไม่ว่าจะเป็น วิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ หรือวารสารต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเผยแผ่ในรูปแบบของการเผยแผ่ในเชิงรุกและการเผยแผ่ในเชิงรับ โดยท่านได้นำเอาวิธีการสื่อสารตามหลักพุทธวิธีมาเป็นแม่แบบในการเผยแผ่ซึ่งถือได้ว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการเผยแผ่ ซึ่งท่านได้เน้นถึงคุณสมบัติของผู้สื่อสารที่พึงประสงค์ตามแนวทางแห่งพุทธะเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย คุณสมบัติ ๗ ประการที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ได้แก่

๑. มีธัมมัญญตา คือ การเป็นผู้รู้ธรรมคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่อง สามารถจะสื่อสาร รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน

๒. มีอัตถัญญตา คือ ท่านรู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ชัดเจน (Goal Oriented)

๓. มีอัตตัญญตา คือ ท่านรู้จักตนเองรู้ว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่อย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งเมื่อเรารู้จักตนเองดีแล้ว จะมีการยอมรับตนเอง แล้วจะเปิดเผยตนเอง สามารถสื่อสารภายในตนเองได้อย่างดียิ่ง ผู้ที่สามารถสื่อสารภายในตนเองได้ดีจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีวิจารณ์ญาณที่สุขุม รอบคอบ มีเหตุ มีผล ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๔. มีมัตตัญญตา ท่านรู้จักประมาณ และรู้จักความพอดี การสื่อสารบางอย่างหากมากเกินไปผู้รับสารก็รับไม่ได้ หากน้อยเกินไปก็ไม่เพียงพอแก่ผู้รับ การรู้จักประมาณในการสื่อสาร (Frequency) คือ ไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไปน้อยเกินไป

๕. มีกาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลา พระธรรมทศนาถ (ทองสุก สุธสโส) ท่านเป็นผู้ส่งสารที่รู้จักเวลาในการสื่อสารว่าเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร ท่านจึงประสบความสำเร็จทั้งการสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารของมวลชน

๖. มีปริสัญญตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักสังคม เรียกว่ากลุ่มผู้รับสาร กลุ่มเป้าหมาย พระธรรมทศนาถ (ทองสุก สุธสโส) ท่านเผยแผ่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น เพราะว่าท่านได้ศึกษาถึงภูมิหลังของผู้รับสาร ท่านเป็นผู้ส่งสารที่สำรวจกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใคร มีเพศอะไร อายุเท่าไร มีระดับการศึกษาแค่ไหน สถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นอย่างไร เพื่อความมีประสิทธิภาพของการสื่อสาร

๗. มีบุคคลปโรปรัญญตา คือ ท่านรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า ผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะจำเพาะเป็นของตนเอง มีจิต มีอหยาศัย มีศักยภาพในการรับสารมากน้อยแค่ไหนเพียงใด การที่ท่านในฐานะผู้ส่งสารรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้ดี และทำให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ซึ่งคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการที่กล่าวมานี้เป็นแบบแผนที่พระธรรมทศนาถ (ทองสุก สุธสโส) ท่านได้นำมาใช้เป็นรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่ธรรมะ